

WYBÓR PRAWA DLA ZOBOWIĄZAŃ UMOWNYCH NA GRUNCIE ROZPORZĄDZENIA RZYM I

Sławomira Lerman-Balsaux

Wolters Kluwer

WYBÓR PRAWA DLA ZOBOWIĄZAŃ UMOWNYCH NA GRUNCIE ROZPORZĄDZENIA RZYM I

Sławomira Lerman-Balsaux

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Sławomira Lerman-Balsaux, nr ORCID: 0000-0001-7486-1784

Stan prawny na 1 lutego 2022 r.

Recenzent

Prof. dr hab. Bernadetta Fuchs

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Paulina Ambroży

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2022

ISBN 978-83-8286-181-5

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	13
Wstęp	19
Rozdział I	
Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym	23
1. Wybór prawa jako przejaw kolizyjnej autonomii woli	23
2. Zalety wyboru prawa	27
2.1. Ujęcie doktrynalne	27
2.1.1. Stanowisko tradycyjne	27
2.1.2. Efektywność ekonomiczna	31
2.2. Wybór kolizyjny a motywacja stron w obrocie międzynarodowym	36
2.2.1. Uwagi ogólne	36
2.2.2. Badania empiryczne	36
2.2.3. Wybór prawa w praktyce obrotu gospodarczego ...	39
2.2.3.1. Dążenie do wyboru prawa rodzimego	39
2.2.3.2. Wybór prawa a pozycja negocjacyjna stron	42
2.2.3.3. Globalna ocena „jakości” danego systemu prawnego	43
2.2.4. Podsumowanie	47
3. Systematyka wyboru prawa	48
3.1. Rodzaje wyboru prawa	48
3.2. Wybór swobodny	49
3.3. Wybór ograniczony	51
4. Wybór prawa a wskazanie materialnoprawne	52

Rozdział II

Wybór prawa jako zasada w prawie Unii Europejskiej	57
1. Od konwencji rzymskiej do rozporządzenia Rzym I	57
2. Wybór prawa w unijnych rozporządzeniach kolizyjnych	67
3. Wybór prawa a cele Unii Europejskiej	74
3.1. Uwagi ogólne	74
3.2. Wybór prawa w procesie integracji europejskiej	75
3.3. Wybór prawa jako unijny aksjomat?	81
4. Wykładnia rozporządzenia i zagadnienia kwalifikacyjne	84
4.1. Uwagi ogólne	84
4.2. Wykładnia językowa	85
4.3. Wykładnia systemowa	87
4.4. Wykładnia celowościowo-funkcjonalna	91
4.5. Wykładnia historyczna	94
4.6. Kwalifikacja na gruncie rozporządzenia Rzym I	96
4.6.1. Pojęcie kwalifikacji a specyfika unijnego prawa kolizyjnego	96
4.6.2. Kwalifikacja autonomiczna na gruncie rozporządzenia Rzym I	100
5. Charakter norm rozporządzenia Rzym I	105
6. Prawo właściwe do oceny istnienia oraz ważności porozumienia w przedmiocie wyboru prawa	107
6.1. Statut umowy o wybór prawa	107
6.2. Istnienie i ważność umowy o wybór prawa	110
6.2.1. Uwagi ogólne	110
6.2.2. Ważność materialna umowy o wybór prawa (art. 10 ust. 1 rozporządzenia Rzym I)	112
6.2.3. Dojście do skutku umowy o wybór prawa	113
6.2.4. Konflikt formularzy	116
6.2.5. Problem odpowiedniego stosowania art. 10 ust. 2 rozporządzenia Rzym I	119
6.3. Forma wyboru prawa	121

Rozdział III

Przedmiot wyboru prawa w rozporządzeniu Rzym I	123
1. Uwagi ogólne	123
2. Wybór prawa określonego państwa	124

2.1. Uwagi ogólne	124
2.2. Prawo państwa o niejednolitym systemie prawnym	129
3. Wybór norm niebędących prawem określonego państwa	136
3.1. Normy niebędące prawem określonego państwa	136
3.2. Stanowisko prawa unijnego	138
3.3. Wybór norm niebędących prawem państwa jako wskazanie materialnoprawne	141
3.4. Zasadność dopuszczenia wyboru norm niebędących prawem pozytywnym	145
3.5. Praktyczna potrzeba dopuszczenia wyboru norm niepochodzących od prawodawcy	149
4. Możliwość wyboru przez strony unijnego instrumentu opcjonalnego	154
5. Wybór postanowień konwencji wiedeńskiej	158
5.1. Poddanie umowy przepisom konwencji wiedeńskiej jako materialnoprawne wskazanie regulacji prawnej	158
5.2. Zastosowanie konwencji wiedeńskiej w przypadku wyboru prawa określonego państwa	161
6. Prawo religijne jako prawo właściwe dla umowy	163

Rozdział IV

Sposób wyboru prawa właściwego	167
1. Wybór wyraźny a wybór dorozumiany	167
1.1. Wybór wyraźny	167
1.2. Wybór dorozumiany	168
1.2.1. Sformułowanie art. 3 ust. 1 zdanie drugie rozporządzenia Rzym I	168
1.2.2. Wybór jako wyraz rzeczywistej woli stron	172
1.2.3. Elementy wskazujące na dorozumiany wybór prawa	174
1.2.3.1. Przykładowy katalog okoliczności świadczących o dokonaniu wyboru prawa	174
1.2.3.2. Znaczenie klauzuli jurysdykcyjnej	179
1.2.4. Wybór dorozumiany – problemy praktyczne	182
2. Wybór uprzedni, następczy i zmiana statutu kontraktowego	185

2.1. Uwagi ogólne	185
2.2. Wybór prawa w toku postępowania sądowego	188
2.3. Skutek temporalny wyboru następczego	192
2.3.1. Domniemanie skutku <i>ex tunc</i>	192
2.3.2. Zmiana statutu a ważność formalna umowy	196
2.3.3. Prawa osób trzecich	197
2.4. Klauzule modyfikujące w czasie właściwość prawa wybranego	200
2.4.1. Wybór warunkowy i klauzule <i>floating choice</i>	200
2.4.2. Klauzule usztywniające (petryfikacja treści statutu kontraktowego)	204
3. Wybór częściowy i złożony	211
3.1. <i>Dépeçage</i> – pojęcie i geneza	211
3.2. Granice wyboru częściowego i złożonego	213
3.3. Wybór częściowy w praktyce	221
4. Podsumowanie	224

Rozdział V

Ograniczenia wyboru prawa w umowach konsumenckich

i pracowniczych	226
1. Uwagi ogólne	226
2. Umowy konsumenckie	229
2.1. Pojęcie umów konsumenckich	229
2.2. Zakres podmiotowy regulacji	232
2.2.1. Pojęcie konsumenta	232
2.2.2. Konsument jako osoba fizyczna	233
2.2.3. Nieprofesjonalny cel zawarcia umowy	235
2.2.4. Przedsiębiorca jako kontrahent konsumenta	241
2.3. Zakres przedmiotowy regulacji	242
2.3.1. Uwagi ogólne	242
2.3.2. Przesłanki pozytywne	243
2.3.2.1. Uwagi ogólne	243
2.3.2.2. Nakierowanie działalności	243
2.3.2.3. Umowa zawarta w zakresie działalności przedsiębiorcy	247
2.3.2.4. Podsumowanie	247
2.3.3. Przesłanki negatywne	248

3. Indywidualne umowy o pracę	250
4. Mechanizm ochrony słabszej strony umowy w przypadku wyboru prawa	251
4.1. Uwagi ogólne	251
4.2. Zasada kolizyjnego uprzywilejowania strony słabszej a wybór prawa właściwego	252
4.3. Przepisy, których nie można wyłączyć w drodze umowy	254
4.4. Normy imperatywne a minimalny standard ochrony strony słabszej	258
4.5. Porównanie standardów ochrony	262
4.5.1. Uwagi ogólne	262
4.5.2. Proces porównania poziomów ochrony	262
4.5.3. Metody porównania poziomów ochrony	265
4.5.4. Stosowanie prawa korzystniejszego dla strony słabszej	268
5. Wybór prawa jako klauzula nienegocjowana indywidualnie	271
5.1. Uwagi ogólne	271
5.2. Dopuszczalność zawarcia klauzuli wyboru prawa we wzorcu umownym	272
5.3. Wymóg rzeczywistego konsensu stron	276
5.4. Uznanie klauzuli wyboru prawa za niedozwoloną	278
6. Efektywność konstrukcji ograniczenia skutku wyboru prawa	283

Rozdział VI

Ograniczony wybór prawa – umowy przewozu oraz umowy

ubezpieczenia	286
1. Wprowadzenie	286
2. Umowy przewozu	287
2.1. Geneza i <i>ratio legis</i> art. 5 ust. 2 zdanie trzecie rozporządzenia Rzym I	287
2.2. Rozróżnienie umów przewozu towarów i osób w kontekście wyboru prawa właściwego	290
2.3. Ograniczony wybór prawa dla umów przewozu osób	297
2.4. Wyłączenie stosowania reguły korekcyjnej	301

3. Umowy ubezpieczenia	301
3.1. Art. 7 rozporządzenia Rzym I jako próba ujednoczenia reżimu kolizyjnego umów ubezpieczenia	301
3.1.1. Uwagi ogólne	301
3.1.2. Geneza i zakres zastosowania art. 7 rozporządzenia Rzym I	302
3.1.3. Kryteria umiejscowienia ryzyka i jego rozmiaru	306
3.2. Wybór prawa dla umów ubezpieczenia	309
3.2.1. Zakres swobody wyboru prawa dla umowy ubezpieczenia	309
3.2.1.1. Uwagi ogólne	309
3.2.1.2. Wybór prawa dla umów ubezpieczenia dużych ryzyk	310
3.2.1.3. Wybór prawa dla umów ubezpieczenia obejmujących ryzyka masowe zlokalizowane na terytorium Unii	311
3.2.1.4. Wybór prawa dla umów reasekuracji i umów ubezpieczenia obejmujących ryzyka masowe zlokalizowane poza terytorium Unii	312
3.2.2. <i>Ratio legis</i> zróżnicowania zasad wyboru prawa dla umów ubezpieczenia	312
3.3. Ograniczony wybór prawa dla umów ubezpieczenia ryzyk masowych – zagadnienia szczegółowe	318
3.3.1. Zakres stosowania regulacji art. 7 ust. 3 zdanie pierwsze rozporządzenia Rzym I	318
3.3.2. Przedmiot wyboru prawa	321
3.3.2.1. Zamknięty katalog porządków prawnych	321
3.3.2.2. Wybór prawa państwa członkowskiego, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe w chwili zawarcia umowy	322
3.3.2.3. Wybór prawa państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce zwykłego pobytu	325

3.3.2.4. Wybór prawa państwa członkowskiego Unii Europejskiej, którego obywatelem jest ubezpieczający zawierający umowę ubezpieczenia na życie	327
3.3.2.5. Wybór prawa państwa członkowskiego Unii Europejskiej wystąpienia ryzyka ubezpieczeniowego	329
3.3.2.6. Wybór prawa państwa członkowskiego umiejscowienia ryzyka, gdy ubezpieczający prowadzi działalność handlową lub przemysłową lub wykonuje wolny zawód, a umowa ubezpieczenia obejmuje co najmniej dwa ryzyka ubezpieczeniowe związane z tą działalnością i umiejscowione w różnych państwach członkowskich	331
3.3.3. Mechanizm kolizyjny umożliwiający poszerzenie minimalnych granic wyboru prawa	333
4. Ograniczony wybór prawa jako narzędzie ochrony kolizyjnoprawnej	339
4.1. Uwagi ogólne	339
4.2. Przedmiot ograniczonego wyboru prawa a realizacja celu ochronnego	340
4.2.1. Uwagi ogólne	340
4.2.2. Umowy przewozu osób	342
4.2.3. Umowy ubezpieczenia obejmujące ryzyka masowe zlokalizowane na terytorium Unii Europejskiej	345
4.3. Zasadność zastosowania konstrukcji ograniczonego wyboru prawa dla ochrony kolizyjnej strony słabszej	346
Rozdział VII	
Wybór prawa a regulacje o charakterze imperatywnym	354
1. Uwagi ogólne	354
2. Wybór prawa w sytuacjach wewnątrz krajowych (art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I)	358

2.1. Wybór prawa a element międzynarodowy	358
2.2. Przesłanki stosowania art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I	360
2.2.1. Obiektywny element międzynarodowy	360
2.2.2. Powiązania podmiotowe	364
2.2.3. Powiązania przedmiotowe	367
2.2.4. Moment dokonania oceny	370
2.3. Charakter regulacji zawartej w art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I	371
2.3.1. Uwagi ogólne	371
2.3.2. Artykuł 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I jako ograniczenie wyboru kolizyjnego	371
2.3.3. Znaczenie art. 3 ust. 3 rozporządzenia Rzym I dla praktyki	377
3. Wybór prawa w sytuacjach wewnętrznych (art. 3 ust. 4 rozporządzenia Rzym I)	381
3.1. Geneza i cel uregulowania	381
3.2. Przesłanki stosowania art. 3 ust. 4 rozporządzenia Rzym I	384
3.3. Unijne przepisy imperatywne	388
3.3.1. Pojęcie unijnych przepisów imperatywnych	388
3.3.2. Unijne przepisy imperatywne w kształcie przyjętym w siedzibie sądu – wady i zalety	391
3.4. Mechanizm ograniczenia wyboru prawa	394
3.5. Relacja art. 3 ust. 4 rozporządzenia Rzym I z innymi przepisami rozporządzenia	399
3.6. Artykuł 3 ust. 4 rozporządzenia Rzym I a obowiązki implementacyjne państw członkowskich	404
3.7. Relacja z przepisami kolizyjnymi dyrektyw	406
Bibliografia	411

Wstęp

W dniu 17.12.2021 r. minęło 12 lat od rozpoczęcia stosowania przez państwa członkowskie Unii Europejskiej jednolitej regulacji unijnej harmonizującej kolizyjne prawo kontraktowe. Uchwalenie rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 z 17.06.2008 r. w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I) nie stanowiło jednak przełomu w zakresie regulacji kolizyjnej dotyczącej zobowiązań umownych. Rozporządzenie zastąpiło wcześniej obowiązującą Konwencję o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, otwartą do podpisu w Rzymie 19.06.1980 r. (zob. art. 24 rozporządzenia Rzym I). W miejsce konwencji międzynarodowej, wiążącej wszystkie państwa członkowskie, wprowadzono szczególnie dla porządku Unii Europejskiej akt prawa wtórne, który jest bezpośrednio stosowany na całym terytorium unijnym¹ (art. 288 TFUE)². Rozporządzenie Rzym I nie obowiązuje jedynie w Danii, która co do zasady nie uczestniczy w działaniach dotyczących współpracy w sprawach cywilnych, ale nadal stosuje konwencję rzymską³.

Jedną z podstawowych zasad rozporządzenia Rzym I jest swoboda wyboru prawa właściwego. Zgodnie z motywem 11 preambuły rozporządzenia

¹ Rozporządzenie nie znajduje jednak zastosowania do tych terytoriów państw członkowskich, które są objęte terytorialnym zakresem zastosowania konwencji, a do których nie stosuje się rozporządzenia zgodnie z art. 349 i 355 TFUE (dawny art. 299 TWE).

² Rozporządzenie Rzym I zostało przyjęte przed wejściem w życie Traktatu z Lizbony zmieniającego Traktat o Unii Europejskiej i Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską, sporządzonego w Lizbonie 13.12.2007 r. (Dz.Urz. UE L 203, poz. 1569). W celu uproszczenia wywodu w dalszej części pracy stosuję jednak terminologię przyjętą już na gruncie zreformowanych struktur unijnych oraz odwołuję się do aktualnej numeracji i nazewnictwa Traktatów.

³ Zgodnie z art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Danii, dołączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, Dania nie uczestniczy w przyjęciu rozporządzenia Rzym I, nie jest nim związana i nie stosuje go (motyw 46 preambuły rozporządzenia Rzym I). Dania nadal pozostaje natomiast stroną konwencji rzymskiej.

Rzym I ma ona stanowić jeden z fundamentów systemu norm kolizyjnych w odniesieniu do zobowiązań umownych.

Rozporządzenie Rzym I powtarza w tym względzie rozwiązania dobrze znane już z konwencji rzymskiej. Obie regulacje kolizyjne nie są jednak tożsame. Zasadą pozostaje wybór swobodny, co nie oznacza, że jest on całkowicie nieograniczony. Przykładowo wciąż zamknięta jest możliwość wyboru prawa innego niż prawo określonego państwa (takich jak reguły UNIDROIT⁴ czy PECL⁵). Ponadto w rozporządzeniu pojawiło się kilka konstrukcji niewystępujących przedtem w konwencji. Chodzi na przykład o ograniczenie skutku wyboru prawa dotyczące umów całkowicie powiązanych z terytorium unijnym (art. 3 ust. 4 rozporządzenia Rzym I). Dodatkowo w określonych przypadkach wprowadzono nieznanne na gruncie konwencji rzymskiej obostrzenie w postaci ograniczonego wyboru prawa. Odpowiedni mechanizm kolizyjny przewidziano w odniesieniu do umów przewozu osób (art. 5 ust. 2 zdanie trzecie rozporządzenia Rzym I) oraz umów ubezpieczenia ryzyk masowych położonych na terytorium Unii (art. 7 ust. 3 rozporządzenia Rzym I). Utrzymano również ograniczenie skutku wyboru prawa przewidziane dla ochrony pracowników i konsumentów uważanych tradycyjnie za słabszą stronę umowy (art. 6 ust. 2 i art. 8 ust. 1 rozporządzenia Rzym I).

W efekcie, choć swoboda wyboru prawa nie może być kwestionowana jako zasada, jej ostateczny kształt stanowi kompromis między sprzecznymi tendencjami widocznymi we współczesnym europejskim prawie kolizyjnym. Z jednej strony nie maleje poparcie dla koncepcji autonomii stron w prawie prywatnym międzynarodowym, której liczne zalety są od dawna podkreślane zarówno przez praktyków, jak i przedstawicieli doktryny. Z drugiej jednak strony od czasów podpisania konwencji rzymskiej w istotny sposób zwiększył się zasięg i znaczenie działań protekcyjnych, służących ochronie słabszej strony relacji gospodarczych. Utrwalające się przekonanie

⁴ Zasady Międzynarodowych Umów Handlowych UNIDROIT (*The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*), opracowane przez Międzynarodowy Instytut Unifikacji Prawa Prywatnego i po raz pierwszy wydane w 1994 r. Kolejne wersje zostały przyjęte w 2004, 2010 i 2016 r. Wszystkie dostępne są na stronie <http://www.unidroit.org>.

⁵ Zasady Europejskiego Prawa Umów (*Principles of European Contract Law*), opracowane przez kolejne komisje, zwane komisjami Lando od nazwiska przewodniczącego, duńskiego profesora Ole Lando. Polska wersja językowa PECL w tłumaczeniu A.M. Zachariasiewicz i J. Beldowskiego, KPP 2004/3 s. 815 i n.

Rozdział I

AUTONOMIA WOLI W PRAWIE PRYWATNYM MIĘDZYNARODOWYM

1. Wybór prawa jako przejaw kolizyjnej autonomii woli

Genezy autonomii woli w dziedzinie prawa kolizyjnego niektórzy autorzy doszukują się już w starożytności¹. Swoboda wyboru prawa właściwego przez strony jako samodzielna reguła kolizyjna pojawiła się jednak po raz pierwszy w pracach włoskiego uczonego Pasquale²a Stanislao Manciniego (1817–1888)². Początkowo jego poglądy pozostawały odosobnione, a w praktyce klauzule wyboru prawa należały do rzadkości³. Dopiero pod koniec XIX w. na skutek rozwoju politycznych i ekonomicznych teorii libe-

¹ F. Juenger, *Choice of Law and Multistate Justice*, Dordrecht 1993, s. 7–8; S. Leible, *La importancia de la autonomía conflictual para el futuro del Derecho de los contratos internacionales*, „Cuadernos de Derecho Transnacional” 2011/3(1), s. 6; M. Mataczyński, *Przepisy wymuszające swoje zastosowanie w prawie prywatnym międzynarodowym*, Kraków 2005, s. 22; M. McParland, *The Rome I Regulation on the Law Applicable to Contractual Obligations*, Oxford 2015, nb. 9.03, s. 536, zwłaszcza przyp. 7; S. Symeonides, *Party Autonomy in Rome I and II From a Comparative Perspective* [w:] *Convergence and Divergence in Private International Law. Liber Amicorum Kurt Siehr*, red. K. Boele-Woelki, T. Einhorn, D. Girsberger, S. Symeonides, The Hague–Zürich 2010, s. 514, przyp. 1; S. Symeonides, *Codyfing Choice of Law Around the World: An International Comparative Analysis*, Oxford 2014, s. 112.

² M. Hook, *The Choice of Law Contract*, Oxford 2016, s. 20; G. Kohler, *L'autonomie de la volonté en droit international privé: un principe universel entre libéralisme et étatisme*, Collected Courses of the Hague Academy of International Law, vol. 359, Leiden–Boston 2013, s. 59; J.J. Kuipers, *EU Law and Private International Law*, Leiden 2012, s. 45; G. Rühl, *Choice of Law by the Parties* [w:] *Max Planck Encyclopedia of European Private Law*, red. J. Basedow, K. Hopt, R. Zimmermann, A. Stier, Oxford 2012, s. 191; S. Symeonides, *Choice of Law*, New York 2016, s. 362.

³ G. Rühl, *Choice of Law by the Parties*, s. 191; S. Symeonides, *Choice...*, s. 362; S. Symeonides, *Codyfing...*, s. 112.

ralnych dyskusja o skutkach wyboru prawa przez strony nabrała znaczenia⁴. Prawdziwy rozwój teorii kolizyjnej autonomii woli przypada jednak na wiek XX⁵. Tematyka ta doczekała się w literaturze rodzimej licznych opracowań⁶, w tym dwóch znakomitych monografii⁷.

Autonomia woli w zakresie zobowiązań umownych jest obecnie uznawana przez większość systemów prawnych i zaliczana do ogólnych zasad prawa przyjętych przez narody cywilizowane w rozumieniu art. 38 ust. 1 lit. c Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości⁸. Same granice, w jakich powinna być dopuszczalna swoboda wyboru prawa są jednak nadal przedmiotem dyskusji zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i legislacyjnej. Kwestia ta w odniesieniu do zobowiązań umownych nie traci na aktualności zwłaszcza w świetle uchwalenia 19.03.2015 r. Haskich zasad wyboru prawa w międzynarodowych umowach handlowych (*Hague Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts*)⁹. Zasady te mają stanowić

⁴ Zob. G. Rühl, *Choice of Law by the Parties*, s. 191.

⁵ Por. M. Hook, *The Choice...*, s. 21; G. Kohler, *L'autonomie...*, s. 61–64; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20B. *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2015, s. 43.

⁶ Zamiast wielu zob. M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20B..., red. M. Pazdan, s. 41 i n.

⁷ Zob. klasyczne już opracowanie J. Skąpskiego, *Autonomia woli w prawie międzynarodowym prywatnym w zakresie zobowiązań z umów*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1964/19 oraz nowsza o ponad 50 lat monografia M. Czepelaka, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym Unii Europejskiej*, Warszawa 2015.

⁸ Karta Narodów Zjednoczonych, Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych z 26.06.1945 r. (Dz.U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 ze zm.). Zob. A. Gardella [w:] *Regolamento CE n. 593/2008 del Parlamento europeo e del Consiglio del 17 giugno 2008 sulla legge applicabile alle obbligazioni contrattuali („Roma I”)*, red. F. Salerno, P. Franzina, „Le nuove leggi civili commentate” 2009/32(3–4), art. 3 ust. 1, s. 611; G. Kohler, *L'autonomie...*, s. 63; E. Lein, *La nouvelle synergie Rome I, Rome II, Brussels I* [w:] *Le nouveau règlement européen „Rome I” relatif à la loi applicable aux obligations contractuelles*, red. E. Cashin Ritaine, A. Bonomi, Genève 2008, s. 29; R. Plender, M. Wilderspin, *The European Private International Law of Obligations*, London 2009, s. 131.

⁹ <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=135> (dostęp: 15.12.2018 r.); dalej zasady haskie. Szerzej na temat tego aktu np. B. Fuchs, *Haskie reguły wyboru prawa w międzynarodowych umowach handlowych*, PPPM 2015/17, s. 7–25; D. Gisberger, N. Cohen, *Key Features of the Hague Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts*, „Uniform Law Review” 2017/22(2), s. 316–335; Y. Nishitani, *Party Autonomy in Contemporary Private International Law. The Hague Principles on Choice of Law and East Asia*, „Japanese Yearbook of International Law” 2016, s. 300–344; M. Pertegas, *Les travaux de la Conférence de La Haye sur un instrument non contraignant favorisant l'autonomie des parties* [w:] *Le règlement communautaire „Rome I” et le choix de loi dans les contrats internationaux*, red. S. Corneloup, N. Joubert, Paris 2011, s. 137–141; M. Pertegas, B. Marshall, *Party Autonomy and its Limits: Convergence Through the New Hague Principles*

model dla ustawodawców, w tym dla prawodawcy unijnego¹⁰. Wybór prawa dynamicznie rozprzestrzenia się także na inne sfery prawa kolizyjnego, w których dotychczas konstrukcja ta nie była dopuszczalna¹¹.

W piśmiennictwie polskim wskazuje się przy tym, że wybór prawa jest najważniejszym, choć nie jedynym przejawem autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym (w jego szerokim znaczeniu)¹². Stanowisko to koreluje z zakładaną przez legislatora unijnego synergią między przepisami rozporządzeń kolizyjnych a normami jurysdykcyjnymi¹³. W zakresie zobowiązań umownych wskazówek w tym zakresie dostarcza motyw 7 preambuły rozporządzenia Rzym I, zgodnie z którym przedmiotowy zakres zastosowania oraz same przepisy rozporządzenia powinny być spójne między innymi z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz

on Choice of Law in International Commercial Contracts, „Brooklyn Journal of International Law” 2014/3, s. 975–1003; A. Schwartze, *New Trends in Parties’ Options to Select the Applicable Law? The Hague Principles on Choice of Law in International Contracts in a Comparative Perspective*, „University of St. Thomas Law Journal” 2015/12(1), s. 87–99.

¹⁰ Zasady haskie nie mają wiążącej mocy prawnej, mimo że zostały opracowane przez Haską Konferencję Prawa Prywatnego Międzynarodowego, dla której typowym narzędziem harmonizacji jest umowa międzynarodowa. Instrument ten został bowiem pomyślany jako niewiążący zbiór norm kolizyjnych, stanowiących model dla prawodawców i akt inspirujący reformę istniejących już regulacji prawnych, w tym rozporządzenia Rzym I. Por. M. Czepelak, *Autonomia...*, s. 170; B. Fuchs, *Haskie...*, s. 8; P. Mankowski [w:] *Rome I Regulation*, red. U. Magnus, P. Mankowski, Cologne 2017, s. 209; M. Pertegas, B. Marshall, *Party...*, s. 982–983; Ł. Żarnowiec [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 9. *Międzynarodowe prawo handlowe*, red. W. Popiołek, Warszawa 2013, s. 210.

¹¹ W prawie unijnym zob. art. 14 rozporządzenia Rzym II; art. 7 i 8 protokołu haskiego w zw. z art. 15 rozporządzenia 4/2009; art. 5 rozporządzenia Rzym III; art. 22 rozporządzenia 650/2012; art. 22 rozporządzenia 2016/1103; art. 22 rozporządzenia 2016/1104.

¹² Zob. M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny wybór prawa a inne przejawy autonomii woli w prawie prywatnym międzynarodowym* [w:] *Spory o własność intelektualną. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorom Januszowi Barcie i Ryszardowi Markiewiczowi*, red. A. Matlak, S. Stanisławska-Kloc, Warszawa 2013, s. 783 i 792; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20B..., red. M. Pazdan, s. 74; A. Sapota, *Wybór prawa w międzynarodowym prawie rodzinnym*, Warszawa 2016, s. 7; J. Skąpski, *Autonomia...*, s. 26–31; odmiennie M. Czepelak, *Autonomia...*, s. 329 i n.

¹³ Zob. szerzej na temat synerгии między przepisami rozporządzeń kolizyjnych a normami jurysdykcyjnymi E. Crawford, J. Carruthers, *Connection and coherence between and among European instruments in the private international law of obligations*, „International and Comparative Law Quarterly” 2014/63(1), s. 7; E. Lein, *La nouvelle...*, s. 28 i n.; E. Lein, *The new Rome I, Rome II, Brussels I Synergy*, „Yearbook of Private International Law” 2008/10, s. 177 i n.; synergię tę dotrzcga również M. Czepelak, *Autonomia...*, s. 328–329.

ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Bruksela I bis)¹⁴. Analiza preambuły rozporządzenia Bruksela I bis wskazuje natomiast, że podobnie jak na gruncie rozporządzenia Rzym I ustawodawca także w tej sferze przyznaje naczelną rolę¹⁵ zasadzie autonomii woli¹⁶. Można stąd wywieść, że legislator unijny odnosi powyższe pojęcie do całości systemu kolizyjnego w szerokim rozumieniu, a zatem obejmującego również normy jurysdykcyjne¹⁷. Wydaje się zatem, że już na poziomie dokonanych przez ustawodawcę założeń aksjologicznych pojęcie autonomii woli ma znaczeniowo szerszy zakres niż sam wybór prawa właściwego.

Należy przy tym odróżnić przypadki, w których kolizyjna autonomia woli wykonywana jest bezpośrednio (wybór prawa), od sytuacji, gdy oddziaływanie stron na właściwość prawa ma jedynie pośredni charakter związany z realizacją określonego uprawnienia wywołującego skutki w sferze kolizyjnej¹⁸. W szczególności strony są władne wpływać na właściwość prawa przez różnorakie zabiegi, których mogą dokonać na płaszczyźnie kolizyjnej (wskazanie alternatywne¹⁹, sprzeciw w przedmiocie zastosowania prawa właściwego – por. art. 5 i 6 protokołu haskiego), jurysdykcyjnej (ukształtowanie podstaw jurysdykcji²⁰), materialnej (materialnoprawne wskazanie regulacji

¹⁴ Rozporządzenie to zastąpiło rozporządzenie Rady (WE) nr 44/2001 z 22.12.2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 12, poz. 1, ze zm.).

¹⁵ Zgodnie z brzmieniem motywu 19 preambuły rozporządzenia Bruksela I bis z zastrzeżeniem jurysdykcji wyłącznych zasadą powinno być przestrzeganie autonomii stron w zakresie umownego wyboru jurysdykcji, z wyjątkiem spraw dotyczących ubezpieczenia, umów z udziałem konsumentów lub z zakresu prawa pracy, w których dopuszczalna jest jedynie ograniczona swoboda stron w zakresie umownego wyboru jurysdykcji.

¹⁶ E. Lein, *La nouvelle...*, s. 28.

¹⁷ Szerzej na temat wąskiego i szerokiego rozumienia pojęcia „prawo prywatne międzynarodowe” zob. K. Bagan-Karluta, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017, s. 8–9; M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2015, s. 27 i n.; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20A. *Prawo prywatne międzynarodowe*, red. M. Pazdan, Warszawa 2014, s. 11 i n.; A. Sapota, *Wybór...*, s. 2; M. Wojewoda, *Zakres prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, Warszawa 2007, s. 21.

¹⁸ Por. M. Pazdan, *Autonomia woli w prawie prywatnym międzynarodowym – aktualne tendencje* [w:] *Europeizacja prawa prywatnego*, red. M. Pazdan, W. Popiołek, E. Rott-Pietrzyk, M. Szpunar, t. I, Warszawa 2008, s. 139; M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny...*, s. 790.

¹⁹ Taka sytuacja jest możliwa, gdy w normie kolizyjnej dla tego samego zakresu wskazano alternatywnie dwa lub więcej praw; zob. np. art. 11 rozporządzenia Rzym I, art. 21 rozporządzenia Rzym II; art. 16, 25, 40 i 49 p.p.m.

²⁰ Sąd ustala prawo właściwe, stosując własne normy kolizyjne, co oznacza, że doprowadzając do rozpoznania sporu przed sądem danego państwa, strony pośrednio wpływają na właściwość

prawnej) bądź na etapie wpływania na elementy stanu faktycznego mające stanowić podstawę dla ustalenia, jakie prawo jest właściwe (tzw. niewłaściwy wybór prawa²¹).

2. Zalety wyboru prawa

2.1. Ujęcie doktrynalne

2.1.1. Stanowisko tradycyjne

Wybór prawa spełnia funkcję tzw. łącznika normy kolizyjnej prawa prywatnego międzynarodowego²². W odróżnieniu od łączników przedmiotowych ma on charakter łącznika subiektywnego²³. Wybór prawa przez strony jest powszechnie uznawany za podstawową metodę określenia prawa właściwego dla obligacyjnych stosunków umownych w niemal wszystkich nowoczesnych systemach prawnych²⁴. Tradycyjnie uznaje się, że instytucja ta prezentuje wiele cech, które w dobie globalizacji i wzrostu mobilności

prawa. Do konstrukcji, jakimi mogą się one w tym celu posłużyć, należy zawarcie umowy prorogacyjnej bądź derogacyjnej (zob. np. art. 25 rozporządzenia Bruksela I bis) albo skorzystanie z właściwości przemiennej (por. np. art. 7 i 8 rozporządzenia Bruksela I bis).

²¹ Przez to pojęcie rozumie się sytuację, gdy strony (jedna ze stron) dążą do takiego ukształtowania stanu faktycznego sprawy, aby powiązać go z danym systemem prawnym za pomocą okoliczności występującej jako łącznik stosownej normy kolizyjnej. Zob. szerzej M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny...*, s. 784; K. Przybyłowski, *Prawo prywatne międzynarodowe*, Lwów 1935, s. 95; A. Sapota, *Wybór...*, s. 47; J. Skąpski, *Autonomia...*, s. 26.

²² Zob. m.in. B. Fuchs, *Następczy wybór prawa* [w:] *Valeat aequitas. Księga pamiątkowa ofiarowana Księdzu Profesorowi Remigiuszowi Sobańskiemu*, red. M. Pazdan, Katowice 2000, s. 108; W. Ludwiczak, *Międzynarodowe prawo prywatne*, Poznań 1996, s. 244; M. Pazdan, *Autonomia...*, s. 139; M. Pazdan, *Kolizyjnoprawny...*, s. 782; M. Pazdan, *Materialnoprawne wskazanie a kolizyjny wybór prawa*, PPHZ 1995/18, s. 106; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20A..., red. M. Pazdan, s. 24; G. Rühl, *Choice of Law by the Parties*, s. 190; J. Skąpski, *Autonomia...*, s. 103; M. Świerczyński, *Łączniki*, SPP 2014/1, s. 29 i 47 oraz podana tam literatura; M. Tomaszewski, *Zakres swobody stron w wyborze prawa właściwego dla zobowiązań umownych*, „*Studia Iuridica*” 1977/VI, s. 59; Ł. Żarnowiec [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 9..., red. W. Popiołek, s. 199 i 212.

²³ Odmienne M. Czepelak, *Autonomia...*, s. 338–339.

²⁴ M. Pazdan, *Prawo...*, s. 204; M. Pazdan [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. 20B..., red. M. Pazdan, s. 71 i literatura podana w przyp. 114; M. Wojewoda, *Zakres...*, s. 262; Ł. Żarnowiec [w:] M. Zachariasiewicz, Ł. Żarnowiec, M.A. Zachariasiewicz, M. Kropka, M. Jagielska, *Komentarz do rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 w sprawie prawa właściwego dla zobowiązań umownych (Rzym I)*, LEX 2013, art. 3, teza 1; Ł. Żarnowiec [w:] *System Prawa Handlowego*, t. 9..., red. W. Popiołek, s. 198.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 593/2008 (Rzym I) należy do najważniejszych przykładów realizacji zasady swobody wyboru prawa w europejskim prawie kolizyjnym. Zawarcie w umowie klauzuli wyboru prawa eliminuje niepewność co do prawa właściwego i tym samym umożliwia standaryzację procedur prawnych.

Głównym celem książki jest przedstawienie granic swobody wyboru prawa dla zobowiązań umownych na gruncie rozporządzenia Rzym I, a także zestawienie i ocena ograniczających ją mechanizmów. Opracowanie w sposób przystępny wyjaśnia korzyści stosowania wyboru prawa dla zobowiązań umownych i przestrzega przed najczęściej popełnianymi błędami w zakresie formułowania klauzuli *electio iuris*. W publikacji przedstawiono nie tylko szeroki zbiór sytuacji faktycznych będących przedmiotem rozstrzygnięć organów orzeczniczych, lecz także przeanalizowano rozwiązania preferowane przez samych uczestników obrotu, w tym klauzule wyboru prawa.

Autorka, posiadając doświadczenie orzecznicze, proponuje teoretyczne uzasadnienia postulowanych rozwiązań oraz przywołuje liczne przykłady praktyczne dla zilustrowania swoich tez.

Monografia uwzględnia najnowsze orzecznictwo TSUE w odniesieniu do swobody wyboru prawa w umowach konsumenckich oraz indywidualnych umowach o pracę.

Książka jest przeznaczona dla przedstawicieli zawodów prawniczych – adwokatów, radców prawnych i sędziów, jak też dla obsługi prawnej przedsiębiorców zajmujących się handlem transgranicznym. Zainteresuje również pracowników naukowych specjalizujących się w prawie prywatnym międzynarodowym i prawie unijnym.

Sławomira Lerman-Balsaux – doktor nauk prawnych; adiunkt w Zakładzie Międzynarodowego Obrotu Cywilnego w Katedrze Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego; referendarz w Trybunale Sprawiedliwości Unii Europejskiej; w sądownictwie polskim była referendarzem sądowym oraz asesorem sądowym; uczestniczka polsko-francuskich projektów badawczych Polonium; specjalizuje się w prawie prywatnym międzynarodowym, prawie europejskim, prawie cywilnym i handlowym oraz w komparatyście prawniczej.

9788382861815 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8286-181-5

9 788382 861815

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 139 ZŁ (W TYM 5% VAT)